

FOLYÓIRATCIKK REFERÁTUMOK

20/74

001.4/083.72/

Országos általános tezaurusz. /National polythematic thesaurus./
- CUJBA, A. = Probleme de Informare si Documentare, 7.k. 3.sz. 1973.
márc. p.191-209.

A román Országos Tudományos és Műszaki Információs és Dokumentációs Intézet /INID - Institutul National de Informare si Documentare Stiintifica si Tehnica/ elkészítette az országos általános tezauruszt /tezaurul national politematic/. A cél az országos információs és dokumentációs rendszerbe a jövőben bekapcsolódó valamennyi információs egység kompatibilitásának elősegítése volt. Az általános tezaurusz mellett számos szaktezauruszt építenek ki az egyes információs egységek profiljának megfelelően. A dokumentumok feldolgozása a tezaurusz rendszer alapján így egy egységes információs nyelven történik majd. Az országos általános tezaurusz elkészítése 39 000 munkórát vett igénybe és 20 000 kifejezést tartalmaz, melyeket 330 témaosztályba soroltak. A téma-osztályokon belüli hierarchikus kapcsolatokat grafikusán ábrázolták. A téma-osztályokat a tezauruszban 8 fő csoportba sorolták:

<u>Csoport</u>	<u>Kód</u>
Általános fogalmak	O
Általános tudományok	A
Interdiszciplináris területek	B
Föld- és űrtudományok	C
Biológia és orvostudomány	D
Mező- és erdőgazdaság	E
Műszaki tudományok	F
Közgazdaságtan	G

Ezekon a főcsoportokon belül a tudományágakat ABC rendbe sorolták és hármas kóddal jelölték meg; az első kódszám azt a főcsoportot jelenti, melyhez az adott ág tartozik. A másik két szám az egyes tudományterületek ágazatainak és alágazatainak felel meg. További két szám a megfelelő tudományágak elrendezéséből adódik.

Pl. B70-02

Nem-elektromos mennyiségek
mérése

A kód:

B - az interdiszciplináris területek kódja

70 - a mérés kódja

02 - a nem-elektromos mennyiségek mérésének kódja

Fentieknek megfelelően a téma-osztályokhoz tartozó valamennyi deszkriptort azonos kóddal látják el, pl.

Hőmérséklet mérése B70-02

A téma-osztályokban nem szereplő és grafikusán sem ábrázolt, az általános fogalmak körébe tartozó deszkriptorokat alfabetikus sorrendben rendezték el. Ezek 0 kódot kaptak és nem tüntették fel a tezaurusban szereplő többi deszkriptorral való kapcsolatukat.

A tezaurusban kétféle fogalom szerepel:

a/ a vonatkozó dokumentumban található információt és adatot jelölő fogalom;

b/ bibliográfiai fogalom, mely magát a dokumentumot jelöli, nem pedig a benne rejlő információt /szerző, megjelenés ideje, milyen nyelven jelent meg stb./.

A tezaurusz a kifejezések fenti két típusát különböző módon kezeli. Az összeállítás első lépése a fogalmak kiválasztása volt. A kiválasztás kritériuma az volt, hogy a dokumentumban leírt fogalom, tárgy, tény, jelenség és a kifejezés szemantikai, valamint logikai tartalma megfeleljen egymásnak. A további válogatás során alkalmazott kritériumok:

a/ a felhasználás gyakorisága

b/ az általánosság szintje

c/ az újdonság foka

d/ a tezaurusz fogalomkészletének tematikai kiegyenlítetttsége

e/ a terminológia elfogadhatósága tudományos szempontból

f/ a szavak vagy szókapcsolatok maximális hosszúságának korlátozottsága.

A szemantikai feldolgozás során a szinonim és a rokon hangzású szavak problémáját megoldották. A szinonim szavakat csoportosították, a csoportból egy szó deszkriptorként bekerült a tezauruszba, a többi utalásokkal ellátva nem-deszkriptorként kezelték.

Pl. Calculator cifric V Calculator electronic
Calculator digital V Calculator electronic

és

CALCULATOR ELECTRONIC

TN Calculator cifric

Calculator digital

ahol V jelentése: lásd, és TN jelentése: nem-deszkriptor.

Az azonos hangzású, de különböző jelentésű szavak mellett zárójelben feltüntették, hogy mire vonatkoznak, pl.

Fotoszintézis /biológia/

Fotoszintézis /kémia/

Morfológiai feldolgozás:

Valamennyi deszkriptor egyes számban, névelő nélkül került a tezauruszba, kivéve a következőket:

- többes számban, névelő nélkül kerültek be anyagok, felszerelések, tulajdonságok nevei;
- egyes vagy többes számban, névelővel kerültek be független jelentéssel bíró, több szóból álló kifejezések /pl. adat feldolgozás/.

Néhány deszkriptor rövidített formában került be a tezauruszba, az általános szóhasználatnak megfelelően.

A Romániában elkészült tezaurusz első változata még számos finomítást igényel, de jelen formájában is hasznos segítséget nyújt az információs és dokumentációs munkában.

Mosoni Istvánné

21/74

001.4/083.72/:413.164

Az idegen nyelvű szövegek átültetésével kapcsolatos terminológiai tevékenység alapelvei és problémái. /Grundsätze und Probleme der Terminologiearbeit für die Sprachmittlung/ - HOPNER, W. = Fremdsprachen, 17.k. l.sz. 1973. p.15-21.

Köztudomású, hogy számos tudományág és műszaki terület szakmai szóincse nem található meg teljes mértékben a megfelelő két- vagy több nyelvű szótárban. A szakkifejezések számának nagyarányú növekedése folytán a korlátozott terjedelmű és szükségképpen hosszú ideig készülő szótárak nem tudnak feladatuknak a kívánt mértékben eleget tenni. A hiányok pótlására szolgálnak az időszakonként megjelenő szójegyzékek. Ezek azonban, ahogy számuk növekszik, egyre nehezebben tekinthetők át. Ezért vált nélkülözhetetlenné a fordítók számára a terminológiai kartoték, amelybe folyamatosan áramlik az esetenként összeállított szójegyzékek anyaga, s így megfelelő, jól áttekinthető kiegészítést nyújt a szakszótárakhoz.

A terminológiai kartoték a terminológia területén folyó munka végső szakasza. E munka elsősorban arra irányul, hogy sajátosan szakmai tartalmu szavakhoz és kifejezésekhez megtalálja a célnyelvben az azokkal egyenértékű kifejezéseket. Ebből a munkából azonban kiszűrjük

mindazt a szókincset, amely a kurrens szótárakban megtalálható.

Az idegen nyelvű szövegek átültetésével kapcsolatos terminológiai munkának ki kell terjednie mindazokra a nyelvekre, amelyek a nemzetközi kommunikáció szempontjából jelentősek.

Az eredeti szakkifejezéssel egyenértékű idegen nyelvi kifejezéseket a megfelelő szakterületre kell besorolni. Miután pedig a fordítási munka a társadalom elméleti és gyakorlati tevékenységének minden területére kiterjed, átfogó jellegű, s egyúttal könnyen kezelhető katalógusra van szükség. Ilyen szempontok szerint dolgozták ki 1970-ben az NDK-ban "A fordítás és tolmácsolás szakterületi katalógus"-át. Ez a katalógus főcsoportokra, csoportokra és szakterületekre osztva közli a terminológiai munka eredményeképpen kialakított szósorokat /eredeti és azzal egyenértékű idegen szó, illetve kifejezés/. Minden egyes szakterületet ötjegyű kulcsszámmal jelölnek; amennyiben ez sem elegendő az adott szakkifejezés besorolására, rövidített magyarázó szóval egészítik ki.

A terminológiai munkát, a dolog természetéből eredően, elsősorban maguknak a fordítóknak és tolmácsoknak kell elvégezniük, akik mindennapi munkájuk során találkoznak megoldandó terminológiai problémákkal. A gyakorlatban ez a munka úgy megy végbe, hogy a probléma megoldását a terminológiai kártyára vezetik rá, a megfelelő kísérő információval /szakterület kulcsszáma/ ellátva. A fordítók és fordítói kollektívák mellett szakoktatási intézmények, iparvállalatok, különféle egyéb szervezetek is részt vesznek ebben - az idegen nyelvű irodalom megfelelő színvonalu átültetése szempontjából nélkülözhetetlen - munkában.

Gáspár István

22/74

002:159.9

Az információs folyamat lélektani kérdései. /K otázkám psychologie informáčního procesu./ - KRATOCHVÍL, J. = Československá Informatika, 15.k. 4.sz. 1973. p.26-35.

Az információkat feldolgozó vagy hasznosító ember az információs folyamat meghatározó tényezője. Mégis gyakran feledkezünk meg róla a folyamat különböző szempontu és indítéku elemzéseiben. Pedig - matematikai formulák alkalmazása esetén is - állandóan biztosítani lehetne a szubjektív tényező kifejezését, nevezetesen azt, hogy az információs folyamat eredetileg objektív elemei az ember részvétele által bizonyos mértékben szubjektivizálódnak.

A szubjektivizálódás különböző okokkal, motivációval, mentális diszpozícióval, az emberi reakció szubjektív voltával, illetve ezek sokféle megnyilvánulási formáival magyarázható.

E szerteágazó problémakörből a szerző a következő jelenségek kutatására, mint gyakorlati következtetések levonását is kínáló lehetőségre hívja fel a figyelmet: a figyelem koncentrációja, a reakcióidő, a tevékenység és a teljesítmény összefüggése. E vizsgálódásokhoz kiindulási metodikát is felvázol.

Futala Tibor

23/74

002:7.04

Ikonográfiai tájékoztatási szükségletek. /Potrzeby w zakresie informacji ikonograficznej./ - MLIČZEWSKA, R. = Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji, 17.k. 4.sz. 1972. p.17-20.

Az elektronikával foglalkozó lengyel kutató és fejlesztő intézet munkatársai a megfigyelések szerint igen intenzíven keresik az ikonográfiai /grafikai, képszerű/ információkat. /Ide értik a kiállítási katalógusok képszerű anyagát, fényképeket, illusztrációkat, reprodukciókat, rajzokat, vázlatokat, műszaki rajzokat stb./. A helyzet tudatosítása és a tennivalók kijelölése érdekében kérdőíves felmérést végeztek.

A beérkezett válaszok 98%-a tett hitet az ikonográfiai információk fontossága, sokoldalú felhasználhatósága /kutatás-tervezés, publikálás, oktatás stb./ mellett, illetve javasolt konkrét tennivalókat gyűjtésükre, feltárásukra, használatba adásukra vonatkozóan.

A felmérésből az alábbi következtetéseket lehetett levonni e rendkívül fontos, ám mindéig elhanyagolt, szabályozatlan tájékoztatási területre vonatkozóan:

- az eddigi szokásokkal ellentétben, az ikonográfiai információkat érdemi válogatással, de az információhordozók teljes körére kiterjedően kell feltárni;
- a keresésre elsősorban tárgyszóindexeket és katalógusokat célszerű szerkeszteni;
- biztosítani kell a gyorsmásolás lehetőségét;
- a későbbiekben /az intézmények közötti információcsere lehetővé tétele érdekében/ szabványosítani kell az ikonográfiai dokumentumok osztályozását, valamint az ikonográfiai címleírásban feltüntetendő adatokat /lépték, méretek stb., minthogy ezektől függ használhatóságuk és reprodukálhatóságuk/.

Futala Tibor

24/74

02:681.3

Tíz éves gépesítési mult tapasztalatai. /A mechanized library ten years later./ - RANDALL, G.E. - OXTON, J.G. = Special Libraries, 64.k. 2.sz. 1973. p.76-80.

Az IBM vállalat egyik kutatási központjának könyvtára 10 éves gépesítési multra tekint vissza, melynek során a beszerzési, feldolgozási és kölcsönzési nyilvántartásokat gépesítették.

A gyűjteménybe kerülő minden könyvjellegű kiadványról /szak-könyv, monográfia, kutatási jelentés/ készült egy 80 oszlopos lyukkártya - "főlap" -. Az első 30 oszlop a raktári számot, 17 a szerző, 21 pedig a cím adatait tartalmazza. A fennmaradó 12 oszlopot különféle, a rendszertől függő célokra tartalékozták. A lyukkártya nyilvántartásból 3 fontos könyvtári szolgáltatást állítottak elő.

1. Raktári célra szolgáló jegyzéket a cím vezérszava, illetve az első szerző nevének rövidített adataiból. E jegyzék kiegészítésére szolgál.

2. A naponta közreadott tájékoztató a beszerzés, feldolgozás állapotáról /rendelés, reklamálás, beérkezés, katalogizálás/. Ugyancsak e számítógépes rendszer igénybevételével készül el a feldolgozással karöltve a raktári órlap és a kölcsönző kártya is.

3. Hetente közreadott kölcsönzési jegyzéket, amelyik a kikölcsönzött műveken kívül tartalmazza a kölcsönzők nevét is hivatali címükkel és telefonszámukkal egyetemben. A lejárt kölcsönzésekről kéthetente jegyzéket bocsátanak ki.

A könyvtári nyilvántartások gépesítése egy alapvetően jó, de tökéletesnek nem mondható rendszerre épült, és ezért a 10 év során többször kényszerültek változtatásra anélkül, hogy a gépesítési koncepciót lényegében módosították volna. Így át kellett írni a programot is, mert az 1401-ből áttértek az IBM 360/30 típusu számítógép alkalmazására.

Természetesen a 10 év nemcsak eredményeket hozott, számtalan problémával is meg kellett küzdeniük. Tapasztalataik szerint azonban a hibák forrása nem a gépben, hanem az emberekben van.

A fő célkitűzésen túl, a gépesítés egyik legjelentősebb mellékhaszna a pontosságra való törekvés, különösen két területen, a nyilvántartásokban és a szolgáltatásokban mutatkozott eredményesnek. Pl. a kölcsönzési kartonok rossz besorolását a gép azonnal jelzi. A lejárt kölcsönzési határidőt pillanatok alatt kimutatja, ami egy nagy kölcsönzési forgalmat bonyolító vállalati könyvtárban nagyon fontos szempont. /Az utolsó 3 év állományadatai; 30 ezer könyv, 9 ezer kutatási jelentés; kölcsönzési forgalom adatai: 8451 könyv, 1543 kutatási jelentés évente; 245 új könyv, 190 új kutatási jelentés hetente; 769 aktív kölcsönző./ Az elmúlt 10 év során három alkalommal leltározták

át az állományt oly módon, hogy a kiadványokat új formátumu kölcsönzési kartonokkal látták el, és jegyzéket állítottak elő a kikölcsönzött művekről, melyeket megküldtek a kölcsönzők részére. Ez a szolgáltatás a kölcsönzést segítette a nála lévő könyvek ellenőrzésében, vagy a művek továbbkölcsönzésében kollegák részére.

Néhány tapasztalati adat: az évi 10 000 kölcsönzött egységből hetenként kb. 400-450 elsőként kölcsönzött és minden második héten kb. 450 kölcsönző van késedelemben. Az egységek és kölcsönzők listáját a számítógép kb. 1 óra alatt készíti el, a beszerzési, feldolgozási jegyzék naponta 14-18 perc.

A könyvtári világ hatvanas évekből származó balsejtelmes jóslatai megbuktak, mert a számítógép bebizonyította, hogy a nyilvántartások fenntartásában, ügyvitelben verhetetlen, csupán az információkezelés problémája megoldatlan még egyelőre. A számítógép-költségek csökkenése, a nyilvántartások duzzadása, a bérhelyzet súlyosbodása elengedhetetlenné teszi a számítógép alkalmazását a könyvtárakban, azzal együtt, hogy a belátható jövőben a könyvtárosok sem lesznek elavult technikai alkalmatosságok, a katalogizáló és tájékoztató könyvtárosokra még hosszú ideig szükség lesz.

Dáczer Éva

25/74

02:681.3.06:800.92 LISP

A könyvtári munkához alkalmazható listafeldolgozó programozási nyelvek bevezető ismertetése. /Einführendes zu Listenverarbeitenden Sprachen im Bibliothekswesen. / - VOLLMAR, R. = Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, 20.k. 4.sz. 1973.julius-augusztus p.265-278.

A könyvtári munkában is megmutatkozó "információ-lavina" olyan mértékben növeli az osztályozási, nyilvántartási és keresési munkát, hogy nagyon időszerű e műveletek gépesítésének lehetőségéről beszélni. Számítógépeket, már több mint egy évtizede, sikerrel - bár nem elterjedten - alkalmaznak nem-numerikus feladatok elvégzéséhez is. Ezek közül a legismertebbek: a tanulási folyamat modellezése; vállalati játékok, sakk-játék modellezése; technikai rendszerek szimulálása - és nem utolsósorban, könyvtári-tájékoztatási feladatok elvégzése.

A nem-numerikus feladatok programozását jelentősen megkönnyítik a felhasználó igényeihez idomítható, speciális programozási nyelvek, az ún. "list processing and symbol manipulation languages", melyek részint adott feladathoz ujonnan kifejlesztett nyelvek, részint pedig meglévő általános programozási nyelvek, mint pl. a FORTRAN, ALGOL kibővítései. A legismertebb listafeldolgozó nyelvek: a COMIT, IPL-V, LISP 1.5 és a SLIP.

A szerző a listafeldolgozó nyelvek alapfogalmait a LISP 1.5 nyelv definíciói alapján ismerteti.

A listafeldolgozó programozási nyelvek általános jellemzői:

- megengedett az adatok és az adatsorok változó hosszúsága - ez nagy előnyt jelent az automatikus katalóguskészítésnél, valamint a tartalmi kivonatok gépi összeállításánál;
- az adat információtartalma szerint egy komplex struktúra meghatározott helyéhez rendelhető, másrésztől az adat belső szerkezettel is rendelkezhet;
- többször előforduló, azonos strukturájú adatot elégséges csak egyszer tárolni;
- hátrányuk, hogy a gépi vagy asszemblér nyelven írt programokkal szemben nagy a memóriaigényük és a programok futtatási ideje is aránytalanul megnő.

A cikk világos példákon mutatja be az egyszerű és a láncolt listaszervezetet. A témában elmélyedni kívánók számára a szerző értékes bibliográfiát közöl.

Simon Ernőné

26/74

025.31:681.327.12

A gépileg olvasható címleírások tartalmi strukturájának probléma megoldásával foglalkozó munkálatok. /Práce na řešení problematiky obsahové struktury záznamu ve strojem čitelné forme./ - KOFNOVEC, L.-PECH, K. = Československá Informatika, 15.k. 5.sz. 1973. p.22-28.

A gépileg olvasható címleírások tartalmi strukturájával foglalkozó csehszlovák kutatások a következő kutatási jelentéseket eredményezték:

1970-ig

1. A leggyakrabban előforduló dokumentumfajták és leírásuk elemei.
2. Javaslat a mágnesszalagra rögzített, tehát a gépileg olvasható információk átvitelére alkalmas bibliográfiai /cim/ leírás egységes strukturájára.

1971-től - napjainkig

3. Részletesebb variáns a szakmai tájékoztatáson belül leggyakrabban előforduló dokumentumok és dokumentumrészek címleírási elemeinek tipológiájához.

4. A leirási egységek identifikálásánál számításba vehető adatok jegyzéke.

5. A cimleirási elemek optimált tipológiája a csehszlovák tájékoztató rendszer használatára.

Az 5.sorszámú jelentés az 1.sorszámút részlegesen, a 2-3.sorszámút pedig teljesen - és a szisztematizáltság és szintetizáltság magasabb fokán - helyettesíti. E jelentésben az egykötetes mű, az egykötetes mű egy része, a többkötetes mű, a többkötetes mű egy kötete, a folyóirat és az ujság egésze, a folyóirat- és ujságciikk, a ritka vagy szabálytalan periodicitású periodikum, az ilyen periodikumban megjelent cikk, a kutatási, fejlesztési és tanulmányuti jelentés, a habilitáció, a disszertáció, a szigorlati és diplomamunka, az évfolyam- és szemináriumi dolgozat, a szabvány, a szabadalmi leírás, a vállalati kisnyomtatvány, a konferenciákról stb. szóló kiegészítő közlemény, a dokumentumrecenzió, a referátum, a kivonat, egy dokumentumrészlet cimleirási követelményeit vették vizsgálat alá, majd a kigyűjtött leirási elemeket csoportosítva és hierarchizálva, alakították ki a cimleirási elemek tipológiáját.

A kutatási jelentés, minthogy ez külön feladat, nem foglalkozik a cseh és a szlovák nemzeti bibliográfia gépileg olvasható cimleirásaival.

Noha a csehszlovák szakemberek törekedtek a nemzetközi szervezetekkel való kapcsolattartásra /a moszkvai Intézet, ISO/TC 46, SC 4/, ez önhibájukon kívül nem lehetett teljes körű és hatékonyságot biztosítóan intenzív. Az eddig elért eredmények mindenestre elégséges alapot adnak ahhoz, hogy a gépileg olvasható cimleirások egységesítésével kapcsolatos - és ujabban intenzívebbé váló - nemzetközi erőfeszítésekbe /KGST-államok, UNESCO/ICSU - AB, UNISIST/ a csehszlovák szakemberek érdemben bekapcsolódjanak.

Futala Tibor

27/74

025.5:026:002.6

A tudományos-műszaki könyvtárak és tájékoztatási szervek referenz-munkájának problémái /Problemú spravocno-informacionnoj de-jatel'noszti naučno-tehniceszkih bibliotek i informacionnüh organov./ - BÜSZTROVA, G.K. - SESZTOVA, I.G. = Naučno-Tehniceszkaja Informacija, Szerija 1. 1972. 9.sz. p.15-19.

A tájékoztatási szervek és könyvtárak tevékenységének fontos területét jelenti a referenz-munka, amelynek problémái három fő csoportra sorolhatók:

Az első a tájékoztatást felhasználók igényeinek tanulmányozása,

a második a referenz-szolgálat bázisának és módszereinek tökéletesítése,

a harmadik a referenz-szolgálat rendszerének kiépítése, a tájékoztatási központok közötti együttműködés eszközeinek és módszereinek fejlesztése.

1. Az igények tanulmányozásával jelenleg a Szovjetunióban mind az egyes kutatók, mind a könyvtárak kollektívái széles körben foglalkoznak. A kutatásoknak elsősorban arra kell irányulniuk, hogy olyan több szempontú kritériumot dolgozzanak ki az igények tipizálására, amely többféle ismérvet is figyelembe vesz. Így például az igényelt információ fajtáját /dokumentum, tény, bibliográfiai jegyzék/, az igényelt dokumentum fajtáját, az igényre adott válasz elkészítésének technológiáját, az igény megformálását stb.

2. A kérdésekre adott válaszok előkészítésének és kiadásának optimális módszerével összefüggő problémák a tájékoztató apparátus tartalmának, felhasználásának és összetételének kérdéseit, valamint a referenz-szolgálat munkaszervezésének kérdéseit foglalják magukban. Az igények tanulmányozása lehetővé teszi a tájékoztató apparátus állományára vonatkozó követelmények megformálását, egyes elemek tipizálását, majd a típusmákról a konkrét megoldásokra való átmenetet. Mindezek figyelembevételével a katalógusokat és a referáló kartotékokat könnyen hozzá lehet kapcsolni a felhasználók konkrét csoportjai által támasztott igények sajátosságaihoz. A tájékoztató apparátussal szemben új követelmény, hogy a korábbinál lényegesen nagyobb számban tartalmazzon faktográfiai kartotékokat, amelyek kidolgozásával, csoportosításával kapcsolatban azonban még sok kérdés vár tisztázásra.

A referenz-munka szervezésének jelenleg két típusa különböztethető meg: a "kérdés-válasz" módszer és a szelektív információterjesztés rendszere. Az egyszeri igények kielégítésére az utóbbi módszert alkalmazzák.

3. A referenz-szolgálat továbbfejlesztése kapcsolatos a referenz-állományok rendszerének szervezetével és működésével. Ez a kérdéskör magában foglalja a rendszer strukturájának meghatározását, a referenz-állományok egyes kategóriáinak kiemelését, a kategóriák feladatainak és funkcióinak megállapítását, a rendszer egyes részei közötti kapcsolatokat. A Szovjetunióban a referenz-állományok jelenlegi rendszere az alábbi kategóriákat tartalmazza: helyi /tudományos kutatóintézetek, szerkesztő irodák, vállalatok/, regionális /köztársasági, területi-ágazatközi/, központi ágazati és össz-szövetségi. A referenz-állományok létrehozása és felhasználása terén megvalósuló koordináció és kooperáció eszközeit az azonos kategóriákon belül, valamint a különböző kategóriák között a könyvtárközi kölcsönzés, a gyarapítás összevont tématervei, a kumulatív katalógusok, a tartalék- és csereállomány jelentik. A kapcsolatok egyetlen szabályozott fajtája azonban csak a könyvtárközi kölcsönzés, amely viszont egyelőre még nem tölt be lényeges szerepet az igénylők dokumentumokkal való ellátásának rendszerében, és szinte egyáltalán nem foglalkozik a faktográfiai információkkal. Ezért a könyvtárakkal foglalkozó kutatások figyelmét nem csupán a már kialakult koordinációs és kooperációs módszerek és formák továbbfejlesztésére kell irányítani, hanem az együtt-

működés új eszközeinek kidolgozására is. Ezzel együtt mélyrehatóan kell tanulmányozni azt a kérdést, hogyan lehet a tudományos-műszaki könyvtárak és a tájékoztatói szervek referenz-szolgáltatással kapcsolatos funkcióit úgy megosztani, hogy biztosítva legyen a szükséges elhatárolás és a nélkülözhetetlen munkakapcsolat. Állami szinten kellene továbbá szabályozni a gyűjtött dokumentumok és tényadatok tematikai körét az azonos szintű, illetve a különböző szintű referenz-állományokra vonatkozóan. Mindezek természetesen nem csupán elméleti-módszertani, hanem egyben szervezeti kérdések is. Megoldásuk nélkülözhetetlen a kérdésekre adott válaszok kidolgozási metodikájának tökéletesítése, a referenz-tevékenység bázisának fejlesztése, a tájékoztató-referenz munka optimális rendszerének kialakítása szempontjából.

Haraszthy Ágnes

28/74

330.1:002

A közgazdaságtudomány és a közgazdasági információ. /Ekonomicszeszkaja nauka i ekonomicszeszkaja informacija./ - FEDOROVA, N.Sz. = Naucsno-Tehnicoszeszkaja Informacija, Szerija 1. 1972. 11.sz. p.3-5.

A gazdasági tevékenység szférája a tudományos, műszaki és termelési folyamat integráns részét jelenti, a közgazdasági tájékoztatás megszervezése azonban eddig még nem érte el a megfelelő szintet. A közgazdaságtudománynak fontos feladata a gazdálkodó egységek irányításának tökéletesítése, és ehhez nélkülözhetetlenek a gazdasági vállalatok, egyesülések, ágazatok termelő-gazdálkodó tevékenységére, a gazdasági folyamatokra és jelenségekre vonatkozó információk.

A közgazdasági információ a népgazdaságban betöltött szerepének megfelelően az alábbiakat tükrözi:

a/ a közgazdaságtudomány valamennyi ágában folytatott alapkutatások eredményei /a szocializmus gazdasági törvényeivel és érvényesülésükkel kapcsolatos új gondolatok, koncepciók és hipotézisek, a politikai gazdaságtan terén folytatott kutatások, a népgazdasági és helyi feladatok komplex megoldásának módszertani problémái/;

b/ a különféle ágazatokban zajló gazdasági folyamatok fejlődési törvényszerűségei, a politikai gazdaságtan kapcsolata a népgazdaság ágazataiban megoldandó konkrét gazdasági problémákkal;

c/ a közgazdaságtudomány új tételeinek elméleti kidolgozása és gyakorlati alkalmazása a népgazdaságban;

d/ a tudományos, műszaki és termelési folyamatok közgazdasági értékelésének eredményei.

Tartalma szerint a közgazdasági információ háromféle lehet.

- A konceptuális információ a közgazdász-tudósok elméleti alap- kutatásaival kapcsolatos; ez a "tisztá" tudomány szférája, amelynek célja a szocialista társadalom és más társadalmi formációk fő gazdasági törvényeinek tanulmányozása és elemzése. A konceptuális típusú információ dokumentális forrásai például a tudományos cikkek, kutatási beszámolók, monografikus feldolgozások.

- A módszertani információ egy adott gazdasági probléma megoldási módszerének kidolgozására irányuló tudományos munka eredményeit tükrözi. A módszertani anyagokra a javasolt módszerek sokoldalú elméleti megalapozása jellemző, az elméleti továbbfejlesztés és a gyakorlati alkalmazás kiindulási pontját jelentik, széles körű adatokat tartalmaznak az optimális variáns kiválasztását befolyásoló közvetett és közvetlen tényezők értékelésére vonatkozóan.

- A faktográfiai információ tulajdonképpen gyűjtőfogalom: a statisztikai, a beszámolási, a diszpécseri, az operatív és az elemző-prognosztizálási információkat foglalja magában, amelyek jellegzetesége az, hogy tényekre vonatkoznak.

Jellege szerint a közgazdasági információ szintén háromféle lehet.

- Az ajánló jellegű információ közel áll a módszertanihoz: röviden leírja a vizsgált problémát, a vele összefüggő legfontosabb gazdasági feladatokat, a meglévő tartalékok igénybevételében, a korszerű eljárások alkalmazásában tapasztalható elmaradások és hiányosságok okait, és ezek alapján konkrét javaslatokat tartalmaz.

- Az utmutató információt a céllal adják, hogy segítséget nyújtsanak a gazdasági szakembereknek a módszertani és az ajánló jellegű információ gyakorlati hasznosításához.

- A direktív információt a különböző szintű tervező szervek, valamint a vállalatok, minisztériumok, illetve pártszervek vezető testületei adják ki. Ennek sajátos fajtáját jelenti a normatív információ, amely a különféle típusú normákat, szabványokat, műszaki előírásokat foglalja össze; ezeket kell alapul venni az ipari termelés tervezésénél, továbbá a vállalatok gazdasági tevékenységének értékelésénél.

Végül pedig a közgazdasági információ csoportosítható annak függvényében is, hogy milyen kölcsönkapcsolatban áll a közgazdaságtudomány a "tudomány-technika-termelés" folyamatával. A tudományos-gazdasági információ a tudományos munkák gazdasági értékelésének eredményeként keletkezik; a műszaki-gazdasági információ, a tervezői, szerkesztői, technológiai és a kísérleti munkák gazdasági értékelésének eredményeit tükrözi, a termelési-gazdasági információ pedig a vállalatok termelési-gazdasági tevékenységéhez kapcsolódik, és összefüggést teremt a termelési, technológiai folyamatok, valamint gazdasági hatékonyságuk értékelése között.

Haraszthy Ágnes

29/74

65.015.2:002.6/47/

Kötelező határidők az egyes tájékoztatási szolgáltatásokra a Szovjetunióban. /Závazné lhůty pro jednotlivé druhy informační ob-
sluhy uživatelů v SSSR./ = Technická knihovna, 17.k. 4.sz. 1973.
p.116-117.

A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állami Tudományos és Műszaki Bizottság kötelező határidőket irt elő a közelmúltban az egyes tájékoztatási szolgáltatásokra. Néhány érdekesebb példa:

- speciális keresést nem igénylő kérdés meg-
válaszolása 3 nap
- speciális keresést igénylő kérdés megválaszo-
lása, ha
 - a/ a keresés csak saját állományra támaszkodik 15 nap
 - b/ más állományt is igénybe kell vennie 30 nap
- dokumentum-másolatok /mikrofilmek/ szolgáltatása
 - a/ 20 lap alatti terjedelem esetén 14 nap
 - b/ 20 lap fölötti terjedelem esetén 30 nap
- könyvtárközi kölcsönzési kérés teljesítése saját
állományból 5 nap
- bibliográfiai nyomozást igénylő könyvtárközi köl-
csönzési kérés teljesítése 10 nap
- egy szerzői ívet meg nem haladó, idegen nyelvről
történő fordítás teljesítése 30 nap
- külföldi szabadalmak válogatása /a megrendelő
igényei szerint/ és másolása
 - a/ 200 lapig 15 nap
 - b/ 500 lapig 20 nap
 - c/ 2000 lapig 30 nap
 - d/ 4000 lapig 40 nap
 - e/ 6000 lapig 60 nap

A rendelkezés ezen felül a tájékoztató anyagok szerkesztésének és kiadásának, továbbá a tájékoztató intézmények közötti egyéb szol-
galtatásoknak határidőit is tartalmazza.

Futala Tibor

30/74

659.2.004.64

Az információ szennyeződése. /The pollution of information. Do attempts to systematize the flow of information assist or impede the flow?/ - McKENNA, F.E. = Special Libraries, 64.k. 5/6.sz. 1973. p.245-250.

A természeti erőforrásokban bekövetkezett szennyeződés problémájához hasonló veszély mutatkozik a tájékoztatás területén is, az információ szennyeződése azonban - eltérően egyéb természeti forrásoktól - nem a magas életszínvonal következménye. Az információnak még a robbanás előtt bekövetkezett szennyezettsége annak következménye, hogy túl sok olyan információ kerül terjesztésre, amely nem járul hozzá az ember-ismeretanyag növeléséhez. Ezzel kapcsolatban felmerül az az alapvető kérdés: érdemesek-e ezek az információk közzétételre? A válasz sajnos egyértelműen "nem", habár az erre vonatkozó pontos felmérések hiányosak. Az U.S. National Bureau of Standards /USA Szabványügyi Hivatala/ becslése szerint a publikált adatok 50-90%-ban nem használhatók fel megbízhatóan. Ezért a hiba alapvetően a szerzőkben keresendő, a tájékoztatási szakemberek pedig még járatalanabbak e téren. A megoldás a továbbképzés a szerzőknél az adatok elemzésére és közzétételére, a szakkönyvtárosoknál pedig a felesleges, szükségtelen, vagyis "szennyező" információ felismerésére. Idetartozóan érdekes észrevétel az is, hogy a referálós tájékoztatás tényközlése könnyen megtévesztő területekre visz. Pl. a kutatási jelentések fantasztikus tényanyagot produkálnak, melyeknek jelentős része 5-10 éven belül elavul. A megmaradó kevés információ viszont valóban hasznos, és további új eredményekhez, innovációkhoz vezet, eredeti célja - a kutató helyzetének, előlélésének, fizetésének előmozdítása - elfelejtődik.

Az emberi társadalom és ehhez képest a tájékoztatási igény is állandóan változik, a tájékoztatásnak azonban előre kell látni a változás irányát. A technikai fejlődés magas foka ellenére elkövetett hibáknál utólag megállapították, hogy az esetek egy részében nem állt előre rendelkezésre megfelelő információ; máskor az interpretáció egyoldalú, vagyis az adott tájékoztatás "szennyezett" volt. A felelősséget rá lehet ugyan hárítani kormányzatok és egyéb intézmények személytelen bürokráciájára, de a szervezetek egyénekből tevődnek össze, és a felelősség az információ szennyeződéséért végső fokon az egyénekre nyugszik.

A közhittel ellentétben a magas foku technika nem átok, hanem igenis áldás a társadalomnak, mert lehetővé tette az anyagi jólétet, de technikai vívmányainak helytelen használata hozzájárult a társadalom néhány égető mai problémájához, mely jobb tájékozottsággal elkerülhető lett volna.

Az OECD egy jelentése /"Information for a changing society 1971"/ leszögezi, hogy a tudományos és műszaki tájékoztatási politika nem különíthető el a tudományos és ipari politikától. A tétel fordítva is igaz, mert a gazdasági jólét szoros kapcsolatban áll egyéb társadalmi célkitűzésekkel. A jelentés figyelemre méltó mondanivalójában kü-

lönbséget tesz az alaptudományok területén működő kutatók és az ipar számára szükséges tájékoztatás jellege között, illetve megállapítja, hogy tájékoztatási rendszerük egymás számára alkalmatlan. Rámutat arra is, hogy a szakterületi tájékoztatási rendszerek eredménytelenek a multidiszciplináris tájékoztatásra.

Az országos és nemzetközi tájékoztatási forrásokat meg kell óvni a bonyolult elgondolásoktól és eljárásoktól. A tájékoztatási hálózatok válaszoljanak gyorsan és racionálisan, humánusan a társadalmi igényekre. A tájékoztatás felelősei közül a szakkönyvtárosok /könyvtárosok és információs szakemberek/ szívesebben szerveznek új bizottságot, egyesületet, konferenciát a meglévő megerősítése helyett; a kormányzatok azt hiszik, hogy ők a legfontosabbak és elfelejtik érzékelni az adófizetők tájékoztatási igényeit; az egyetemi könyvtárak mint a kollektív tudás letéteményesei tartják magukat legfontosabbnak; a vállalati élet és az ipar a profit miatt él ugyanebben a hitben.

Hadd értsünk egyet a szerző befejező mentegetődző soraival: felvetett egy érdekes gondolatot: a tájékoztatás szennyezettségét, de nem fejtette ki logikusan, nem magyarázta meg az okokat és főleg nem mutatta meg az orvoslás útját. Inkább körüljárta a témát, innen-onnan hivatkozott, egyébként kitűnő és önmagukban is megálló hivatkozásokkal. A végső 12 pontba foglalt etikai-technikai irányelv, melynek betartásával szándékozott a problémákat megoldani, mindenkor és mindenhol alkalmazható általános magatartási principium. Alig hihető, hogy az egyébként nagyon figyelemre méltó kérdésfeltevésre valóban választ adhatna.

Dáczer Éva

31/74

659.23:659.28

A gazdasági információk felhasználói./Uživatelé obchodně ekonomických informací./ - LEDVINA, M. = Ceskoslovenská Informatika, 15.k. 4.sz. 1973. p.20-25.

A klasszikus értelemben vett információk mellett az utóbbi években mind nagyobb jelentőségre tesznek szert az ún. gazdasági információk. Jellem szerint az alábbi fő típusai különböztethetők meg:

- A/ a jelenségek tágabb körére /egy-egy népgazdasági ágazatra, a külkereskedelem nagyobb területeire vagy egészére, ágazati, külkereskedelmi, ár- és műszaki trendekre stb./ vonatkozó információk;
- B/ konkrét termékre vagy termékcsoportra vonatkozó részletes információk;
- C/ területi és céginformációk.

A főbb használói csoportokhoz a fenti kategóriák a következőképpen rendelhetők hozzá:

1. vezetők: főként az A, kisebb mértékben a C csoport iránt érdeklődnek. A B csoportba tartozó információk esetlegesen kötik le figyelmüket;
2. tanulmánykészítők: főleg a B csoport irányában érdekeltek, a másik kettő iránt csak esetlegesen;
3. távlati tervezők: az A-B csoportba tartozó információkat hasznosítják. A C csoport legfeljebb összehasonlítás céljából érdeklődik őket;
4. igény- és piackutatók: érdeklődésük meghatározóan a B csoportra irányul, részlegesen pedig a C csoportra. Az A csoport alig érdekli a számukra;
5. kereskedők: az A és a C csoport információit hasznosítják, az A csoportba tartozókra nincs szükségük;
6. licenc-tevékenység: a B csoportra koncentrálnak, az A és a C csoport kiegészítő tájékoztatással szolgálhat nekik;
7. árképzők: a B csoportba tartozó információkat keresik, az A csoportba tartozók iránt érintőlegesen érdeklődnek, a C csoportra gyakorlatilag nincs szükségük;
8. területi és cégkutatók: számukra a C csoport a döntő, az A esetlegesen, a B pedig nem érdekli őket.

Futala Tibor

32/74

659.24.001.6:338.984.3/437/"1976/1980"

A szakmai tájékoztatás 1976-1980 közötti fejlesztési tervének előkészületei. /Příprava plánu rozvoje soustavy VTEI na léta 1976-1980./ - VITKOVÁ, H. = Československá Informatika, 15.k. 5.sz. 1973. p.1-5.

A szakmai tájékoztatás fejlesztési terve P 18 jelű programként került bele a csehszlovák népgazdaság fejlesztésének 5. ötéves tervébe /1971-1976/. Ezzel szemben, mivel a különböző szintű fejlesztési tervek lényegében egyidőben készültek, nem sikerült elérni, hogy a szakmai tájékoztatás fejlesztése valamennyi tárca /ágazati/ szintű tervben is helyet kapjon. Az üzemi fejlesztési tervekről e tekintetben áttekintés sincs.

Most minden téren, így a szakmai tájékoztatás fejlesztése terén is célul tűzték ki, hogy a 6. ötéves tervben megoldandó feladatokat

először központilag fogalmazzák meg, majd az alsóbb szintű - tárca- és vállalati - tervek e keretszerű megfogalmazásból induljanak ki. A 6. ötéves terv időszakára /1976-1980/ nézve a szakmai tájékoztatás fejlesztését a következő szempontok betartásával kell megtervezni:

- biztosítani kell - különösen tárca szinten - hogy az 5. ötéves tervben megkezdett programok folytatódjanak, illetve befejeződjenek, az új feladatoknak viszont a szakirodalmi tájékoztatás 1976 és 1980 közötti fejlődésére kidolgozott keretterv célkitűzéseivel kell harmonizálniuk;

- tekintetbe kell venni azokat a párthatározatokat és állami rendelkezéseket, amelyek célul tűzték ki a tudományos-műszaki forradalom körülményei közepette feltétlenül szükséges tájékozottság biztosítását a tudományos-műszaki fejlesztés, az állami, az ágazati és vállalati tervezés területén;

- tekintetbe kell venni az 1973. évi 20.sz. kormányhatározatot, amely az információs rendszerek tökéletesítése és racionalizálása, valamint perspektivikus integrálódásuk előmozdítása érdekében született, s mint ilyen a következő területeken ir elő határozott előrelépést:

- a/ a párt- és állami szervek, a lakosság tájékozottságának növelése a gazdaság és a társadalom problémaköréből, illetve a különféle információs körök bekapcsolása a népgazdasági információs rendszerbe;
- b/ a különféle információs körök tökéletesítése és egyesítése a kívánatos irányokba történő fokozatos egységesítés útján;
- c/ a tájékoztató szakemberek kiképzésének és továbbképzésének megfelelő előtartással való biztosítása;
- d/ a KGST-országok tájékoztató rendszereinek egységesítését sürgető együttműködés hatékonyabbá tétele.

A következő ötéves terv megtervezése során megfelelő helyet kell kapniuk azoknak a feladatoknak, amelyek a KGST-országok komplex gazdasági integrációját előirányzó program V/7. pontjából következnek.

Összefoglalóan: míg az 5. ötéves terv a tájékoztatási folyamat racionalizálását tűzte ki célul, addig a 6. ötéves tervnek tovább kell mennie, nevezetesen az információs rendszer egészének és egyes részeinek hatékonyabb működését kell megoldania.

Futala Tibor

33/74

681.3.07:338.45/498/

Ipari adatok központi nyilvántartása és szolgáltatása. /Concerns and achievements in the area of spreading information regarding industrial proceedings and products./ - TARABOI, V. = Probleme de informare si documentare, 1972.dec. p.5-13.

Románia gazdaságpolitikájának egyik jelentős célkitűzése a kutatás, a fejlesztés és a termelés közötti kapcsolat javítása. Ennek nemcsak anyagi-szellemi és személyi, hanem dokumentációs-információs feltételei is vannak. Létrehoztak tehát egy olyan információs hálózatot, amelynek szolgáltatásait bármely intézmény igénybe veheti.

A rendszer célja az országban gyártott termékekre vonatkozó minden információ begyűjtése és szolgáltatása. Adathordozói a műszaki, nomenklatura kártyák. Három szintű, és a következőképpen épül fel:

- a nemzeti tudományos és technikai tanácsnak alárendelt központi szerv, feladata a dokumentációs és információs munka országos szintű koordinációja;
- az ágazati minisztériumoknak alárendelt, 19 dokumentációs központ;
- a dokumentációs egységek üzemi, vállalati szinten.

Az információs munka nagy részét az újabb eredményekről való értesítés teszi ki. A munka fokozatosan kialakult témamegosztásban folyik.

A komplex tájékozódás biztosítására központi adatbankot állítottak fel. Anyagát bulletinek, jelentések, táblázatok formájában továbbítják az ágazati központoknak.

Ezzel egyidőben törvény intézkedik arról, hogy a kutatások eredményei eljussanak az érdekeltekhez. Ugyancsak rendelet mondja ki /1969/, hogy minden gyártó cég köteles termékeiről, szolgáltatásairól megfelelő információt adni. Ezek az adatok megkönnyítik az egyes üzemek számára a döntést: tudják, mi kapható hazai piacon, mit kell gyártaniuk, miben szorulnak importra.

A beszolgáltatott adatok alapján készül az Ipari Termékek Jegyzéke. A szükséges termékre vonatkozó információkat az üzemi tájékoztató részleg szerzi be, állítja össze és továbbítja a Központnak. A beérkezett adatokat összesítik, válogatják, rendezik. A rendszer választ ad a kérdezőnek, hogy a számára szükséges információt hol kapja meg.

Az adatok feldolgozásával gondoskodik a rendszer a minisztériumi szintű tájékoztatásról is.

A közeli jövőben a know-how típusu gyártási tapasztalatokat is hasonló módon szándékozzák feldolgozni.

Bobok Györgyné